

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, संस्कृत उपसमूह, राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

तृतीय पत्र (Paper III) : Technical Subject

खण्ड (क) - ३० अंक

- १. संस्कृत भाषा** **१०%**
- १.१ संस्कृत भाषाको परिचय र यसका विशेषता ।
 - १.२ भाषा विज्ञानको दृष्टिकोणले संस्कृत भाषाको वैशिष्ट्य ।
 - १.३ ध्वनिविज्ञान, वर्णविज्ञान, रूपविज्ञान, वाक्यविज्ञान र अर्थविज्ञानको सामान्य परिचय, विशेषता र संस्कृत भाषामा यसको समुचित प्रयोग ।
 - १.४ संस्कृत भाषाको उत्पत्ति, विकास र समसामयिक स्थितिको सामान्य परिचय
 - १.५ नेपालको धर्म, संस्कृति, ज्ञान, विज्ञान, परम्परा, रीतिरिवाज, सदाचार, कला, साहित्य, दर्शन र मूल्यमान्यतामा संस्कृतको प्रभाव ।
 - १.६ नेपालमा संस्थागत रूपमा संस्कृत शिक्षाको विकासक्रम ।
 - १.७ वैदिक संस्कृत भाषा र लौकिक संस्कृत भाषाको सामान्य परिचय र भिन्नता ।
 - १.८ नेपालका प्राचीन शिलालेख र संस्कृत भाषा ।
 - १.९ नेपालमा प्रचलित राष्ट्र भाषा, राष्ट्रिय भाषा र संस्कृतसँग यिनीहरूको सम्बन्ध ।
- २. संस्कृत व्याकरण** **१०%**
- २.१ वर्ण समाम्नाय, प्रत्याहार, वर्णोच्चारणस्थान, प्रयत्न, संज्ञा, सन्धिको परिचय, प्रयोग साधन र यसको ज्ञान ।
 - २.२ सुबन्त (नाम, सर्वनाम, सङ्ख्या वाचक आदि शब्दहरू) को प्रयोग साधन, रूपावली ज्ञान र वाक्यमा प्रयोग ।
 - २.३ तिङन्त (व्यवहारोपयोगी धातुहरूको प्रयोग साधन, रूपावलीको ज्ञान र वाक्यमा प्रयोग) ।
 - २.४ कृदन्त, तद्धितान्त (शब्द निर्माण प्रक्रिया रूप साधन र प्रयोग) ।
 - २.५ कारक र समासगत (शब्द निर्माण प्रक्रिया रूप साधन र प्रयोग) ।
 - २.६ स्त्रीप्रत्ययान्त (शब्द निर्माण प्रक्रिया र प्रयोग साधन) ।
- ३. संस्कृत वाङ्मय परिचय** **१०%**
- ३.१ संस्कृत वाङ्मयको इतिहास (प्रमुख धारा र प्रतिभाहरूको सामान्य ज्ञान) ।
 - ३.२ वेद, ब्राह्मणग्रन्थ र उपनिषद्को सामान्य परिचय, वेदाङ्ग (शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, छन्द ज्योतिष) को सामान्य परिचय, यिनका कार्य र उत्पत्ति एवं विकास ।
 - ३.३ पुराणको लक्षण, पुराण प्रतिपाद्य मुख्य विषयहरूको पहिचान, पुराण र उप पुराणको नाम ।
 - ३.४ रामायण र महाभारतमा प्रतिपादित विषयको सामान्य जानकारी र यी दुई ग्रन्थको महत्ता ।
 - ३.५ भास, कालिदास, अश्वघोष, भारवि, भवभूति, माघ, बाण भट्ट, श्रीहर्ष, प्रताप मल्ल, शक्ति बल्लभ, छविलाल, सुकृतिदत्त पन्त, कुलचन्द्र गौतम, पण्डितराज सोमनाथ सिग्देलको परिचय र कृतिगत सामान्य समीक्षा ।
 - ३.६ संस्कृत महाकाव्य, खण्डकाव्य, चम्पूकाव्य, नाटक र गद्यकाव्यको सामान्य परिचय र भेदहरू, रस अलङ्कार, रीति, वक्रोक्ति ध्वनि र औचित्य सम्प्रदायको सामान्य परिचय
 - ३.७ षड् दर्शनको सामान्य परिचय ।

खण्ड (ख) - ३० अंक

- ४. रचना प्रक्रिया** **१०%**
- ४.१ वाक्य परिचय, वाक्य प्रकार, उद्देश्य र विधेयको ज्ञानको साथै कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य, भाववाच्यको वाक्य सङ्गठन प्रक्रियालाई आत्मसात् गरी शुद्ध वाक्य निर्माण गर्ने र वाक्यपरिवर्तन ।
 - ४.२ अशुद्ध वाक्यमा रहेका सन्धि, विशेष्य, विशेषण, शब्दरूप, धातुरूप, लिङ्ग, वचन, पुरुष, कारक, समास, तद्धित, लकार, कृदन्त, अव्ययका आधारमा संशोधन गरी शुद्ध वाक्य निर्माण ।
 - ४.३ अनुच्छेद लेखन तथा पदसङ्गतिमा आधारित टिप्पणी र प्रतिवेदन लेखन ।

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, संस्कृत उपसमूह, राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.४ सारांश लेखन ।
४.५ पत्र लेखन, निबन्ध लेखन र प्रचलित संस्कृत साहित्यिक/कृतिहरूको समीक्षा ।

५. संस्कृत शिक्षण र भाषिक विद्या शिक्षण

१०%

- ५.१ संस्कृत भाषा शिक्षणको परिचय, आवश्यकता र उपादेयता ।
५.२ संस्कृत भाषा शिक्षणका आधारभूत सिद्धान्तहरू ।
५.३ संस्कृत भाषिक सीप र तिनका क्रियाकलापहरू ।
५.४ शास्त्रीय भाषाको रूपमा संस्कृतभाषा शिक्षण ।
५.५ नेपालमा संस्कृत भाषा पठनपाठनको उद्देश्य र कार्यप्रणाली ।
५.६ विद्यालय तहमा संस्कृत भाषा शिक्षणका उद्देश्यहरू ।
५.७ विद्यालय तहमा वेद, व्याकरण, न्याय, ज्योतिष, साहित्य, नीतिशास्त्र आदि विषयहरू शिक्षण गर्नका उद्देश्यहरू ।
५.८ भाषिक सीप र तिनका क्रियाकलापहरू, संस्कृत भाषा शिक्षण गर्दा र संस्कृतका शास्त्रीय विषयहरू शिक्षण गर्दा अपनाउनुपर्ने प्राचीन र आधुनिक विधिहरू ।
५.९ गद्य, पद्य, नाटक आदिका माध्यमले संस्कृत भाषा शिक्षणका सीपहरू (श्रवण, कथन, पठन र लेखन) ।

६. मूल्याङ्कनको परिचय

१०%

- ६.१ संस्कृत भाषा सम्बद्ध सीप र शास्त्रीय विषयहरूको मूल्याङ्कनका प्रक्रियाहरू ।
६.२ विशिष्टीकरण तालिकाको परिचय र उपयोग ।
६.३ विभिन्न प्रयोजनकालागि प्रश्न पत्र सङ्कलन, विश्लेषण र निर्माण ।
६.४ निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको परिचय ।

खण्ड (ग) - २० अंक

७. सम्पादन र अनुवाद

१०%

- ७.१ पाण्डुलिपिको सम्पादन/भौतिक पक्ष ।
७.२ विषयवस्तु, सम्पादन प्रक्रिया (पाठ्यवस्तु, चित्र, अभ्यास यिनीहरूको आपसी सम्बन्ध)
७.३ सम्पादन कलाको ज्ञान (सम्पादनका चिन्हहरू समेत) ।
७.४ अनुवाद गर्दा ध्यान पु-याउनुपर्ने विषयहरू (मूलकृति/मूलविषय, शब्दभण्डार, समानान्तर शब्दको चयन) ।
७.५ अनुवाद (भावानुवाद र छायानुवाद) को विशेषता र अनुवाद शिल्पको ज्ञान ।
७.६ सम्पादन एवं पुनरावलोकन ।

८. शोध र अनुसन्धान

१०%

- ८.१ शोधको परिचय, शोध प्रक्रिया र अङ्गहरू ।
८.२ शोध प्रस्ताव, परिचय र विशेषता ।
८.३ अनुसन्धान प्रतिवेदन, पादटिप्पणी र सन्दर्भ सामग्री ।

खण्ड (घ) - २० अंक

९. शिक्षण योजना र शिक्षण सामग्री

१०%

- ९.१ योजनाको परिचय, शिक्षण योजना, यसका अङ्गहरू र संस्कृत भाषा शिक्षणका पूर्वाधारहरू ।
९.२ संस्कृतसम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम र कार्यहरूको उपलब्धिसूचक सहितको कार्ययोजना ।
९.३ संस्कृत पाठ्यक्रम निर्माण योजना (पञ्चवर्षीय, दशवर्षीय, परिमार्जन सुधार, विकास, अद्यावधिक) ।
९.४ संस्कृत भाषा शिक्षणको र शास्त्रीय विषय शिक्षणका वार्षिक, मासिक, साप्ताहिक, एकाइ र दैनिक पाठ योजना, परिचय र प्रयोग ।

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, संस्कृत उपसमूह, राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ९.५ संस्कृत भाषा शिक्षण र सामग्रीको परिचय, वर्गीकरण, विकास, प्रयोग र उपयोगिता ।
- ९.६ संस्कृत भाषा र शास्त्रीय विषय शिक्षणका चुनौती र समाधान ।
- ९.७ संस्कृत पठनपाठनमा ह्रास आउनुका कारणहरु र यसको समाधान ।
- ९.८ विभिन्न शिक्षा आयोगका प्रतिवेदनहरुले औल्याएका संस्कृतसम्बन्धी सुझावहरु

१०. संस्कृतका पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक

१०%

- १०.१ संस्कृतका पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको परिचय, विशेषता र आधारहरु ।
- १०.२ संस्कृत पाठ्यक्रमको विकासक्रम (२०२८ पूर्व र पश्चात्) ।
- १०.३ पाठ्यक्रम निर्माण र पाठ्यपुस्तक रचनाका सिद्धान्तहरु ।
- १०.४ प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक पाठ्यक्रम ।
- १०.५ संस्कृत पाठ्यक्रमका उद्देश्य, क्षेत्र, क्रम, शिक्षण विधि र मूल्याङ्कन ।
- १०.६ विद्यालय शिक्षा र उच्च शिक्षाको अन्तर सम्बन्ध र पाठ्यक्रमको क्रमबद्धता ।
- १०.७ पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक निर्माण प्रक्रिया, परीक्षण, कार्यान्वयन एवं मूल्याङ्कन ।
- १०.८ शिक्षक निर्देशिका, प्रशिक्षण सामग्री निर्माण ।

विशेष : यस पाठ्यक्रमका आधारमा गरिने मूल्याङ्कन तथा प्रश्न पत्रहरुको माध्यम संस्कृत भाषा नै हुनेछ

विषयगत निदर्शन प्रश्नः

१. भाषावैज्ञानिकदृष्ट्या संस्कृतस्य महत्त्व प्रकाशयत ।
२. धातुभ्यः कर्म-कर्तृ - भावेषु लकारविधानं सुस्पष्टयत ।
३. उपमायाः प्रयोगे कालिदासस्य निपुणतां सोदाहरणं विवेचयत ।
४. पाण्डुलिपि - सम्पादने का रीति : समीचीनेति सोपपत्तिकं निर्दिश्य पाण्डुलिपिसम्पादनं कथं कर्तव्यमिति सयुक्तिकं निदर्शयत ।
५. भाषाशिक्षणे अवलम्बनीयानां विधीनां परिचयमुपस्थाप्य संस्कृतभाषाशिक्षणे को विधिः सविशेषमुपयुज्यत इति सयुक्तिकमुपस्थापयत ।
६. विद्यालयशिक्षायां शिक्षकनिर्देशिकाया महत्त्व समुद्घाट्य पाठ्यक्रमनिर्माणे अवलम्बनीयां सरणिं प्रदर्शयत ।

लोक सेवा आयोग
नेपाल शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, संस्कृत उपसमूह, राजपत्राङ्कित तृतीय श्रेणीको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र
लिइने **सामूहिक परीक्षण (Group Test)** को लागि

सामूहिक छलफल (Group Discussion)

यस प्रयोजनको लागि गरिने परीक्षण १० पूर्णाङ्क र ३० मिनेट अवधिको हुनेछ जुन नेताविहिन सामूहिक छलफल (Leaderless Group Discussion) को रूपमा अवलम्बन गरिने छ। दिइएको प्रश्न वा Topic का विषयमा पालैपालोसँग निर्दिष्ट समयभित्र समूहबीच छलफल गर्दै प्रत्येक उम्मेदवारले व्यक्तिगत प्रस्तुति (Individual Presentation) गर्नु पर्नेछ। यस परीक्षणमा मूल्याङ्कनको लागि देहाय अनुसारको ३ जनाको समिति रहनेछ।

आयोगका अध्यक्ष वा सदस्य	-	अध्यक्ष
मनोविज्ञ	-	सदस्य
दक्ष/विज्ञ (१ जना)	-	सदस्य

सामूहिक छलफलमा दिइने नमुना प्रश्न वा Topic

उदाहरणको लागि - उर्जा संकट, गरीबी निवारण, स्वास्थ्य बीमा, खाद्य सुरक्षा, प्रतिभा पलायन जस्ता Topics मध्ये कुनै एक Topic मात्र दिइनेछ।